

УДК 101.9+316.61

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.1.7>**Куліченко Володимир Вікторович**кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії

Одеського національного морського університету

вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0002-3761-6330

ОСОБИСТІТЬ: СИНХРОНІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО

Актуальність проблеми. Звернення до розгляду категорії «особистість» з точки зору її використання в соціокультурних дослідженнях актуально як ніколи. По-перше, особистість традиційно розглядається в сфері класичних філософії та психології. Підкреслюючи розуміння особистості як свого роду «монади», як самодостатньої сутності, вчені спрямовують свою увагу на вивчення внутрішньої структури та сутності особистості. Відповідно предметом дослідження були стійкі характеристики свідомості, здібностей, спонукань і тому подібного, композиції яких розглядалися як інваріантна структура особистості. За рамками аналізу залишалася динаміка зв'язків індивіда з соціокультурним оточенням, яке вважалося всього лише джерелом «зовнішніх впливів».

По-друге, в соціальних науках часто зустрічаються вказівки на відносини «особистість-суспільство», «особистість-культура». Однак характер, структура, зміст цих відносин залишається значною мірою не дослідженим. Іншими словами, предметна область зв'язків людини з оточенням, місце, можливості, способи самореалізації особистості в контексті цих зв'язків залишаються невизначеними. Проте, саме ця предметна область в сучасній складній і динамічній ситуації є найбільш актуальною для людини, суспільства, що знаходяться в ситуації постійної трансформації.

По-третє, в сучасному соціогуманітарному знанні саме суспільству, культурі, темі особистості присвячено безліч досліджень. Вони побудовані на різних теоретичних підставах, характеризуються різними трактуваннями категорії «особистість», різноманітністю дослідницьких програм – теоретичних і експериментальних. Однак досі відсутній синтез уявлень про особистість, необхідний для вирішення проблем, характерних для сучасного стану соціокультурних досліджень.

По-четверте, без детальнішого аналізу особистості як синхронії соціокультурного, неможливо розробити методологію соціокультурного дослідження, що є нагальною потребою складноорганізованого сучасного суспільства.

В роботі досліджено сходження людини до особистості у свідомості суспільства, сучасне розуміння особистості в системі соціогуманітарного знання. Приділена увага розгляду взаємозв'язків категорій: «людина» – «індивід» – «індивідуальність» – «особистість». Йдеться про значення соціокультурного в сучасному суспільстві. У контексті соціокультурного розгляду синхронний баланс особистості.

Ключові слова: *людина, індивід, індивідуальність, особистість, синхронний баланс особистості, соціогуманітарне знання, соціокультурне.*

Вступ. Сучасна цивілізація і наша країна знаходяться на новому етапі свого розвитку. Вже сьогодні видно контури абсолютно нового світоснування, яке формується в дуже суперечливому суспільстві. Суспільстві, де одночасно діють інтеграційні процеси, що проявляються в об'єднанні Європи, і дезінтеграційні процеси, що виникають у прагненні людей до поділу на основі своєї культури, своєї ментальності, що супроводжується такими негативними явищами, як: соціальна і політична напруженість, соціокультурна нетолерантність і так далі. Зупинити це можливо тільки використовуючи нові типи комунікацій, засоби зберігання та передачі інформації, зв'язки і відносини в людських спільнотах, нові форми взаємовідносин культурних і національних традицій.

У другій половині ХХ століття вперше в історії людства виникла реальна небезпека руйнування біогенетичної основи, яка є передумовою індивідуального буття людини і формування

його як особистості, основи, з якою в процесі соціалізації з'єднуються різноманітні програми соціальної поведінки і ціннісні орієнтації, що зберігаються і виробляються в національній культурі.

Інтеграційні та дезінтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в Європі, спонукали до життя проблеми соціокультурної адаптації особистості в постійно мінливому середовищі, синтезу середовища та особистісної свободи, соціокультурного дискомфорту особистості, збереження синхронного балансу особистості, свободи особистості та свободи вибору особистістю свого буття.

Осмислення цих процесів і знаходження прийомів, за допомогою яких можна було б уникнути загострення міжкультурних відносин і забезпечити відносно безболісне входження особистості в інше соціокультурне середовище, – одне з першорядних завдань сучасної науки.

Всебічний аналіз заявленої проблеми показав, що в основному досліджуються лише окремі аспекти даної комплексної теми. Розгляд же соціокультурних трансформаційних змін свободи особистості, флуктуації свободи особистості в умовах соціокультурної трансформації середовища, свободи вибору особистістю вимагає більш повного і глибокого вивчення.

Мета дослідження. На базі узагальнення існуючих в соціогуманітарному знанні уявлень про особистість визначити ключові пізнавальні можливості особистості як об'єкта і суб'єкта соціокультурних відносин.

Завдання дослідження:

1. Розглянути підстави визначення категорії «особистість» в сучасному соціогуманітарному знанні.
2. Проаналізувати вихідні теоретичні припущення, що обумовлюють концептуалізацію поняття «особистість».
3. З'ясування взаємозв'язок понять: «людина» – «індивід» – «індивідуальність» – «особистість» для визначення застосування їх стосовно категорії «соціокультурне».
4. Виділення структурних компонент категорії «особистість», необхідних для її використання в соціокультурних дослідженнях.
5. Визначення меж застосовності категорії «особистість» в соціокультурних дослідженнях.

Об'єкт і предмет дослідження. Пропонована формулювання цілей і завдань дослідження обумовлює вибір в якості його об'єкта категорію «особистість», з виділенням вихідних припущень, прийнятих автором для її визначення. Вивчення категорії «особистість» як інструменту соціокультурного аналізу має на увазі, що в якості предметної області дослідження приймається сукупність теоретичних підстав і виділених у відповідності до них компонент особистості, що визначають можливості її використання, її пізнавальний потенціал у вивченні відносин людини з його соціокультурним оточенням.

Методи дослідження. Основними методологічними принципами дослідження є:

- структурно-функціональний підхід, орієнтований на виділення стійких компонент, що представляють особистість як системну цілісність в рамках різних дослідницьких напрямків, та на можливості пізнавальних функціональних можливостей категорії «особистість» в рамках кожного з розглянутих дослідницьких напрямків;
- порівняльний метод, що визначає зіставлення вихідних теоретичних припущень і структур категорії особистості, характерних для розглянутих в роботі дослідницьких напрямків;
- діалектичний метод, що дозволяє простежити зв'язок між поняттями в їх діалектичній єдності;
- метод соціокультурного дослідження, розроблений Є.Р. Борінштейном, який дозволяє визначити синхронний баланс соціокультурного в особистості.

Результати дослідження. Вплив соціокультурних факторів на свідомість і поведінку особистості було показано і обґрунтовано в рамках культурної антропології, що склалася на перетині соціогуманітарних вихідних припущень, що відносяться до концептуалізації людини як соціальної істоти. Вже в 30-х-40-х роках ХХ століття склався дослідницький напрям «культура і особистість» (Р.Бенедикт, Дж. Деверо, А. Карднер, М. Мід, Г. Мюррей, Дж. Уайтинг,

Дж.Хонігаан, Ф.Л.К. Х'ю, Р.Б. Едгертон та інші). Традиційно типовими для даного напрямку вважаються теорії «дзеркального Я» (Ч.Кулі, Дж. Г. Мід), рольова теорія, теорія соціального навчання (необіхевіоризм), теорія соціальних диспозицій особистості. Узагальнюючи сформовані концептуалізації особистості, можна виділити основні фокуси орієнтації у вивченні її відносин з оточенням: «соціоцентризм» (Ч. Кулі, Дж. Г. Мід, Р. Лінтон та інші), де особистість та її ядро «Я» розглядаються головним чином як продукт соціальних відносин і взаємодій; «культуроцентризм» (Р. Бенедикт, М. Мід, Т. Парсонс та інші), де на перший план висувалася культурна обумовленість поведінки особистості, тобто, її залежність від когнітивних процесів.

Всі ці спрямованості підготували проблемну площину дослідження соціокультурного, яке спостерігається вже в ХХІ столітті. Особливо слід підкреслити українську наукову школу, яка показує вирішальне значення соціокультурного в формуванні особистості. Слід зазначити С.Р. Борінштейна [1, 2], Н.В. Іванову [3], С.Л. Катаєва [4], О.М. Семашка [5] та інших.

Людина, її сутність та існування – поле вивчення багатьох галузей знання: філософії, політології, соціології, педагогіки, психології та багатьох інших наук. Кожна з них в рамках свого інтересу намагається відповісти на питання, що таке людина, які його відмінні властивості, яким чином вони проявляються.

Багатомірність такої реальності, як людина, знайшло своє відображення у великій кількості наукових понять, за допомогою яких фіксуються різні аспекти прояву сутності людини.

Людина, розглянута в структурі філософських категорій «загальне-особливе-одиничне», постає як: а) людство в цілому і загальнолюдське в кожному конкретному представнику нашого роду; б) певна спільність людей (расова, національна, класова, конфесійна, професійна, статева, вікова, характерологічна і так далі) та прояви цієї спільності в конкретних людях; в) окрема людина в конкретній єдності свого реального існування. Ця трирівнева структура представляє собою одну з важливих універсальних буття і самосвідомості людини.

Кожен з цих рівнів існує як об'єктивна реальність. Розглядаючи людство як загальне і родове поняття, необхідно враховувати, що воно є біологічним видом, пов'язаним єдністю походження. Водночас – це очевидна нам у сьогоденні соціально-економічна єдність. Генетична, екологічна, економічна, культурна спільність людства в різному ступені відбивається різними історичними епохами; по-різному усвідомлюється вона і різними людьми однієї і тієї ж епохи.

Спільності середнього рівня також мають, як правило, ту чи іншу об'єктивну основу. Основа ця може бути біологічної (спільність статі, віку, раси, темпераменту і тому подібне); вона може бути вираженням соціальної диференціації людства (держави, класи, професійні групи і т. п.); спільність може бути і культурної (за мовою, релігії, смакам або інтересам).

Окрема людина є продуктом соціалізації і результатом руху по об'єктивно унікальній і безперервній траєкторії життєвого шляху. І разом з тим рівень розвитку людської індивідуальності як цілісності та унікальності соціокультурних характеристик даної людини може змінитися у величезному і дуже значущому діапазоні. Настільки ж варіативний і рівень усвідомлення людиною своєї індивідуальності.

Життя особистості – це суспільне життя, яке розкривається в індивідуальному і через індивідуальне. А, як наслідок, розвиток людства необхідно представляти не тільки в його цілісності, але і в його індивідуальності.

Адже вплив суспільства на людину – це не вплив на нього якогось чужого елемента, а вплив людської загальності на людську одиничність. Також і вплив людини індивідуальної на людину загальну. Виходить, що взаємодія суспільства і людини – це взаємодія людини і людини, це його вплив на самого себе, тобто самовпевненість.

Особистість у своєму ставленні до суспільства виступає носієм протилежних початків: постійної сприйнятливості до всіх імпульсів, що йдуть від суспільства, і власної переоцінки цих імпульсів, надання їм свого особистісного, людського сенсу. Індивідуальне і суспільне протидіють і взаємодіють один з одним. Виходить своєрідна антиномія, без якої особистість не може існувати.

Особистість сьогодні – це синтез біологічного, соціального, культурного, психологічного, економічного в людині, результат його духовного і морального розвитку.

Розглядаючи сучасне суспільство як континуум історичної людської діяльності, ми не можемо аналізувати особистість у відриві від соціокультурної дійсності.

Сутність особистості, її ціннісна орієнтація криється в системі соціокультурних зв'язків, соціокультурному середовищі.

Соціокультурне середовище і особистість постійно знаходяться у взаємодії: соціокультурне середовище впливає на особистість, формує її; особистість, вступаючи у відносини з іншими особистостями, створює це середовище.

Особистість являє собою якийсь феномен інтенціональної спрямованості, оскільки кожній особистості належить інша особистість, таким чином здійснюється як би взаємовплив, ціле-спрямоване на індивіда.

Як же виникло поняття «особистість»? Де шукати його історичні корені?

Відразу обмовимося, що ми не ставимо перед собою нездійсненого завдання вичерпного огляду всіх зображень особистості в історії пізнання. Більш того, нас будуть цікавити навіть не самі по собі пропоновані варіанти розуміння особистості, а ті методологічні принципи, які лежать в основі предмета інтересу, а саме: розгляд особистості як інтенціонально функціонуючого елемента суспільства в плані соціокультурних особливостей, а також той світоглядний контекст, який зумовив ці методологічні установки.

Зазначимо, що вчені Античності не мислили людину як самостійну істоту, споруджуючи над ним деяку надбудову, яка і визнавалася керівною силою: космос, вогонь, вода, світ ідей, боги. Тому дослідження особистості як такої в цей період носить несистемний характер. До того ж не всі люди сприймалися як особистості. Адже в рабах бачили якісь «одухотворені знаряддя». Та й панувала тоді в основному общинна власність, яка істотно обмежувала автономність індивіда. Характерно, що в грецькій мові того часу відсутня навіть слово, відповідне поняттю «особистість», його місця займає категорія «душа», яка складається з особливого роду матеріальних частинок (інше розуміння: світоустрій складається просто з матеріальних частинок – ось і вся різниця!).

Людина як самостійний суб'єкт зі своїми ідеями, думками, звичками, чаями, суб'єкт самосвідомості (саме наявність самосвідомості, тобто знання про самого себе і відрізняє людину від тварин, так як не визначається середовищем і дозволяє бути вільним), вперше з'являється в філософії Сократа. При цьому виділяється принцип активності людської свідомості. Платона ж цікавить тільки держава і суспільство як єдине ціле. Індивідуальна душа є логічне продовження «світової душі». Але виходить дивовижна річ: ототожнюючи устрій держави і окремої людини Платон тим самим отримує будову індивідуальної душі з соціуму сам того не бажаючи! Адже аналіз поділу праці показує структуру індивідуальної свідомості.

Римське право зафіксувало переосмислення поняття «особистість» (грецьке – πρόσωπον, римське – **persona**) від позначення театральної-ритуальної маски до позначення окремого індивіда. Все, що відноситься до особистості, називається персональним. Таким чином виділяється одиничність особистості.

У Середньовіччі відбулося обґрунтування та дослідження самостійності особистості, специфічної цінності розуму, правда під прикриттям схоластичних догм. Незважаючи на практично повне підпорядкування індивіда соціальній групі, до якої він належить, розвивається диференціація особистості, що пов'язано в першу чергу з поділом праці. Якщо у вертикальній мобільності суспільства особливих рухів не відбувається (спостерігається чітко виражена станово-класова система), то горизонтальна мобільність, коли члени групи мають рівний соціально-правовий статус, дає чітке усвідомлення соціальної особливості. Однак поняття «особистість» і «людина» поки знаходяться в різних площинах. Особистість підноситься на небо як понад- або точніше над-людина, ідеал, тобто Б-г.

А ось Відродження «спускає» Б-га на землю і, якщо можна так висловитися, перетворює людину-Б-га в Б-го-людину. Саме Відродження розглядає особистість в сучасному сенсі як самоцінну соціальну індивідуальність, самостійно діючий суб'єкт. Про це свідчать і етимологічні корені, тому що поняття особистість наповнюється сучасними смисловими

значеннями індивідуальності, самостійності, унікальності, свободи (**personality** – з англійської, **personnalité** – з французької). Італійські гуманісти виділяють наступні риси, що стоять в основі особистісного початку – свобода, розум, активність, прагнення до особистого щастя, індивідуалізм... При цьому підкреслюється, що перераховані вище якості розкриваються тільки в активному житті особистості (**vita activa**).

У XV-XVII століттях аналіз взаємин особистості і суспільства відбувається на основі концепції «суспільного договору». Її родоначальник Гуго Гроцій вважав, що держава і право виникають з суспільної природи людини. Суспільна природа чолю-століття проявляється в природному і людському праві. Природне право виходить з прагнення людини до життя в суспільстві. Людське право розвивається від природного права – до державного, приватного і цивільного права. Мова, таким чином, є одна з основ природного права.

На основі такого погляду вчені (Ф. Бекон, Р. Декарт, Г. Лейбніц) говорять про можливість створення людиною нової мови підкреслюючи при цьому, що закони людської думки визначені природою і семіотикою.

У теоріях мислителів XVII-XVIII століть з'являються точні і конкретні роздуми про вплив мови на особистісний вплив. Детально деякі ідеї по даній темі будуть викладені в II розділі. Зараз же ми вважаємо своїм обов'язком відзначити, що в XVII-XVIII століть мова розглядається як основний і необхідний виразник людських почуттів, що дає можливість на своїй основі проаналізувати історію народу, його свідомість і прагнення.

Саме в цей час народжуються теорії, що підкреслюють, що свобода, в тому числі і свобода говорити рідною мовою, – це природне право людини (Ш.Л.Монтеск'є, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо та інші вчені). Д. Локк обґрунтовує ідею прав і свобод людини.

XIX століття вже говорить про свободу як про невід'ємну потребу особистості (Д. С. Мілль, А. Де Токвіль та інші).

У XX столітті все більш-менш значущі наукові теорії враховують особистісні особливості досліджуваної проблеми. З'являються різні концепції особистісної структури. Так Дж. Мід у теорії рольових концепцій розглядає активну особистість «Я» (I), яка разом із соціальним «Я» (Me) утворює цілісну особистість (Self). У психології складаються факторні структурні теорії особистості, які виведені за допомогою факторного аналізу (вимірювання взаємозв'язків між ознаками соціальних об'єктів). Цікаву п'ятишарову ієрархію потреб людини розробляє А. Маслоу. Перший шар представляють фізіологічні потреби, другий – потреба в безпеці і захисті, третій – в емоційних зв'язках з іншими людьми, дружбу і любов, четвертий – в самоповазі і повазі інших, п'ятий – потреба в самоактуалізації [7]. Підкреслимо, однак, що незрозуміло, чому А.Маслоу розглядає «сходи» потреб саме в такому порядку, зумовлюючи особистості неодмінно таке сходження. У всякому разі пояснення автора про вроджений характер даних потреб (а не виділення деяких з них в результаті формування особистості) нас не переконали.

Сьогодні просто необхідно уявити особистість як систему, що об'єднує в собі всі її якості і складові елементи. Вивести так званий синхронний баланс особистості, де були б враховані різні, часто суперечливі, сторони індивіда.

Перший крок до цього – зрівняння понять «людина», «індивід», «особистість». **Людина** розглядається нами як соціокультурна істота, де культурне та соціальне знаходяться в єдності. Визначальним тут буде здатність оцінювати, відокремлювати важливе від несуттєвого. В цьому сенсі людина може тлумачитися як індивід в якості одиничного представника людського роду, будучи при цьому суб'єктом суспільних відносин. **Індивід** – це вже окремих член соціальної спільності. Тобто, поняття «людина» доцільно використовувати тоді, коли важливо виділити приналежність особи до людського роду, володіння ним загальними для людей рисами. А ось коли підкреслюється, що мова йде про якусь конкретну людину, краще вживати поняття «індивід».

Необхідно також розрізнити поняття «особистість» і «індивідуальність». Так, якщо поняття «особистість» фіксує в собі перш за все соціально загальне окремих індивідів, то поняття «індивідуальність» відображає конкретне і унікальне втілення загального в людині (його

тілесних і духовних особливостях, рисах характеру, поведінці, діяльності). Це поняття використовується для позначень неповторності властивостей і проявів особистості.

У філософії особистість, як ми розуміємо, традиційно розглядається як людський індивід, своєрідний продукт спілкування і пізнання, обумовлений конкретно-історичними умовами життя суспільства. У той же час особистість глибоко індивідуальна. Тому ми визначаємо **особистість** як індивідуальне буття суспільних відносин. Під цим визначенням мається на увазі, що особистість – це: а) соціальне в нас (буття суспільних відносин або «стійка система соціально значущих рис, що характеризують індивіда, як члена того чи іншого суспільства або спільності» [6, с. 26]); б) індивідуальне в нас («людський індивід як суб'єкт відносин у свідомій діяльності» [6, с. 26]).

Таким чином, ми маємо на увазі під **особистістю** соціокультурну індивідуальність, розглядаючи людину не тільки з боку його загальних і соціальних якостей, а й з боку її індивідуальних соціальних властивостей. В даному визначенні виділяється перш за все соціальна самобутність людини.

Соціокультурна індивідуальність ґрунтується на фундаменті соціокультурного як основи розвитку особистості та суспільства. Адже людина формується в конкретному історичному часі і соціальному мегаполісі, в процесі діяльності, суспільного буття, в конкретні часи розуміння культурних новацій, виховання. Тому особистість як соціокультурна індивідуальність – це завжди конкретний підсумок, синтез і взаємодія найрізноманітніших факторів.

Тому, з нашої точки зору, **соціокультурне** як наукова категорія соціогуманітарного знання дозволяє всеосяжно розкрити синхронний баланс особистості, показати значимість матеріальних і нематеріальних факторів при поясненні різного роду соціокультурних процесів і феноменів, аналітичної змінної, що розкриває особливості співвідношення соціальної і культурної компонент в тому чи іншому просторовому і часовому контексті та допомагає проводити стратегію соціалізації особистості на основі розвитку в неї балансу соціального і культурного.

Отже, особистість формується і розвивається через свою індивідуальність. Крізь призму індивідуалізації відбувається пізнання світу людиною. Пізнання здійснюється конкретними людьми, а тому залежить від їх індивідуальності. Тобто, принцип індивідуалізації в онтологічному сенсі виступає як принцип буття, що розкриває певний спосіб існування об'єктивного світу.

Встановлення синхронного балансу особистості, функціонування всіх його частин знаходиться в прямій залежності від розуміння природи взаємодій в людині, взаємин культурного і соціального.

Першочерговою тут досі залишається соціокультурна філософська проблематика душі і тіла, матеріального і ідеального. На жаль, зберіглася тенденція підходити до даного питання з точки зору дуалізму, розглядаючи тіло і душу як дві діаметрально протилежні субстанції. Звідси і йде протиставлення культурних і соціальних рис в людині. Але ж заявлену проблему не можна вирішити, нехтуючи соціальними зв'язками особистості, суспільним буттям або культурними рисами, не враховуючи співвідношення історії, соціуму, цивілізації. Позбавити від протиставлень може **моністичний підхід**, який об'єднує всі сторони особистості в єдине ціле.

Саме у сучасному науковому знанні з'явилося розуміння розвитку соціокультурного в людині як коеволюції особистості, коли мається на увазі такий розвиток людини, коли всі елементи еволюційного процесу знаходяться в оптимальному самодостатньому (вільному) режимі. Тобто спостерігається прагнення досліджувати насамперед соціокультурний напрямок у всіх сферах суспільного життя. Це допомагає передбачити розвиток людини, його здібності і потреби, що формуються на основі природних задатків і передумов. Індивід не тільки освоює в процесі соціалізації норми поведінки, способи поводження з предметами споживання і так далі, а й успадковує біолого-генетично деякі культурні, мовні, національні та інші особливості.

Треба розуміти, що в особистості індивідуально все: психіка і перебіг психічних процесів, світогляду і світовідчуття, мова, свідомість і самосвідомість. Але якщо свідомість є знання про інше, то самосвідомість – знання людини про самого себе.

Взагалі нам здається, що самосвідомість є однією з найбільш важливих характеристик особистості. Адже воно допомагає людині оцінити себе, визначити свої інтереси та ідеали. Від самосвідомості залежить які соціальні потреби, цінності і поведінкові тенденції виникають у особистості.

Отже, самосвідомість сприяє формуванню образу власного «Я». Людина ж за своєю природою – істота суспільна, чим відрізняється від будь-якого іншого тваринного організму. А самосвідомість людини реалізується і функціонує тільки в суспільстві, спілкуванні і взаємодії з іншими людьми. Виходить, як би замкнуте коло взаємодій, де жоден з компонентів не може існувати без взаємодії з іншими.

Важливо відзначити, що самосвідомість постійно перевіряється, коригується, трансформується і розвивається в ході включення людини в систему міжлюдських відносин. Самосвідомість сприяє активізації процесу свободи як в окремій особистості, так і в суспільстві в цілому, допомагаючи виявити індивіду свої можливості. Будучи цілісним, хоча і не позбавленим внутрішніх протиріч, чином власного «Я», самосвідомість являє собою важливий структурний елемент психологічного образу особистості.

Особистість характеризується наступними рисами: а) автономією, яка означає ні свободу робити все, що хочеться, а можливість користуватися певною свободою і рахуватися з обмеженнями; б) почуттям реальності і самодостатності, здатністю тверезо дивитися фактам в обличчя; в) почуттям відповідальності; г) здатністю і бажанням співпрацювати з іншими, тобто бажанням до спільної діяльності; д) мовною приналежністю.

Відразу обмовимося, що ми не вважаємо перерахування вищеназваних рис закінченим і єдино вірним. Нами переслідується мета приблизно виділити відмінні риси особистості, визначення кола яких і дозволяє аналізувати їх в єдності, визначивши як **Синхронний баланс особистості**.

Висновки. Категорія «особистість» з моменту її зародження в кінці XIX століття і до теперішнього часу зберігає пізнавальну значимість в рамках соціогуманітарного знання. Протягом більшої частини XX століття знання про особистість строго розмежовувалося. При всьому різноманітті в теоріях особистості спостерігалось тяжіння до однієї з двох базових філософських орієнтацій: «біхевіористської», що акцентує зовнішні прояви особистості, та «екзистенціальної», що акцентує внутрішній світ особистості. Слід підкреслити, що всі теорії характеризувалися прагненням побудувати модель особистості як самодостатньої системи, з одного боку, але неминуче включали в себе – найчастіше імпліцитно, уявлення про взаємодію особистості з оточенням. Зміна пізнавальних орієнтацій в соціальних науках, коли для вчених стала зрозумілою вирішальна роль в морально-етичному прогресі суспільства соціогуманітарного знання, починаючи з кінця 1960-х років, зробили абсолютно очевидною необхідність широкого використання концепції особистості, яка на інструментальному рівні об'єднала б систематичним чином відповідні знання, отримані в рамках різних соціальних наук. Це виявилось можливим на базі культурології при використанні інтеракціоністської методології, де об'єктом дослідження була вже не особистість як така, а особистість в середовищі її відносин з іншими. Саме тому зазначимо як найактуальніше розуміння вирішальної ролі соціокультурного в розвитку сучасного суспільства, що підтверджено чисельними дослідженнями українських вчених. Побудовані на цих підставах програми соціокультурних досліджень дозволять систематичним чином використовувати сформовані до теперішнього часу теоретичні уявлення про особистість в належній повноті і з максимальною ефективністю та дослідити особистість у синхронії соціокультурного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борінштейн Є.Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства: Монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 400 с.
2. Борінштейн Є.Р. Трансформаційні процеси в суспільстві: навчально-методичний посібник. Одеса: ВМВ, 2014. 48 с.

3. Іванова Н.В. Феноменологія мислення: гнозис, креатив, особистість: монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2015. 364 с.
4. Катаєв С.Л. Сучасне українське суспільство: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 200 с.
5. Семашко О. М. Нова соціально-культурна реальність в Україні. *Соціологія культури* / за заг. ред. В.М. Пічі. Київ: «Каравела», Львів: «Новий світ – 2000», 2002. С. 75–82.
6. Юрій М.Ф. Людина і світ : Підручник. Київ: Дакор, 2006. 460 с.
7. Maslow A.H. Motivation and Personality. 3rd Edition. Pearson Education, 1987. 293p.

REFERENCES

1. Borinshtein Ye.R. Osoblyvosti sotsiokulturnoi transformatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Peculiarities of sociocultural transformation of modern Ukrainian society]: Monohrafiia. Odesa: Astroprint, 2006. 400 s.
2. Borinshtein Ye.R. Transformatsiini protsesy v suspilstvi [Transformational processes in society]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Odesa: VMV, 2014. 48 s.
3. Ivanova N.V. Fenomenolohiia myslennia: hnozys, kreatyv, osobystist [Phenomenology of thinking: gnosis, creativity, personality]: monohrafiia. Lutsk: PVD «Tverdynia», 2015. 364 s.
4. Kataiev S.L. Suchasne ukrainske suspilstvo [Modern Ukrainian society]: Navch. posibnyk. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2006. 200 s.
5. Semashko O. M. Nova sotsialno-kulturna realnist v Ukraini [New socio-cultural reality in Ukraine]. *Sotsiologhiia kultury* / za zah. red. V.M. Pichi. Kyiv: «Karavela», Lviv: «Novyi svit – 2000», 2002. S. 75–82.
6. Yurii M.F. Liudyna i svit [Human and the world]: Pidruchnyk. Kyiv: Dakor, 2006. 460 s.
7. Maslow A.H. Motivation and Personality. 3rd Edition. Pearson Education, 1987. 293p.

Kulichenko Volodymyr Viktorovych

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy
Odessa National Marine University,
34, Mechnikova str., Odessa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3761-6330

PERSONALITY: SYNCHRONY OF SOCIOCULTURAL

Relevance of the problem. The appeal to the consideration of the category «personality» from the point of view of its use in sociocultural research is more relevant than ever. First, personality is traditionally considered in the field of classical philosophy and psychology. Emphasizing the understanding of the individual as a kind of «monad», as a self-sufficient entity, scientists direct their attention to the study of the internal structure and essence of the individual. Accordingly, the subject of the study was stable characteristics of consciousness, abilities, motives, and the like, the compositions of which were considered as an invariant personality structure. The dynamics of the individual's connections with the sociocultural environment, which was considered only a source of «external influences», remained outside the scope of the analysis.

Secondly, in the social sciences, there are often references to the relationship «personality-society», «personality-culture». However, the nature, structure, and content of these relationships remain largely unexplored. In other words, the subject area of a person's connections with the environment, the place, opportunities, and ways of self-realization of the individual in the context of these connections remain uncertain. Nevertheless, it is this subject area that is most relevant for a person and society in a situation of constant transformation in a modern complex and dynamic situation.

Third, in modern sociohumanitarian knowledge, many studies are devoted to society, culture, and the topic of personality. They are built on different theoretical grounds, are characterized by different interpretations of the category «personality», heterogeneity of research programs – theoretical and experimental. However, there is still no synthesis of ideas about personality, which is necessary for solving problems characteristic of the current state of sociocultural research.

Fourth, without a more detailed analysis of personality as a sociocultural synchronicity, it is impossible to develop a methodology for sociocultural research, which is an urgent need for a complexly organized modern society.

The paper examines the convergence of a person to a person in the consciousness of society, the modern understanding of the individual in the system of socio-humanitarian knowledge. Attention is paid to the relationship between the following categories: «person» – «individual» – «individuality» – «personality». We are talking about the importance of the sociocultural in modern society. In the sociocultural context, the synchronous balance of personality is considered.

Key words: *person, individual, individuality, personality, synchronous balance of personality, socio-humanitarian knowledge, soci-cultural.*